

Nr 170.

Av herr **Lövgren m. fl.**, om vissa åtgärder för utbyggande av en metallurgisk storindustri i Norrbotten.

Sverige intog under 1700-talet och 1800-talets första hälft en mycket framträdande plats inom världens järnproduktion. Det beräknas att vårt land, när det stod som högst, svarade för 40 procent av världens järnförsörjning. Efter det »puddlingsmetoden» för järnets färskning slagit igenom och möjliggjort användning av stenkol som bränsle och ännu mer efter det bessemer- och thomasprocesserna — den förstnämnda på 1850-talet och den senare på 1870-talet — utexperimenterats och möjliggjort användningen av fosforrik malm för tillverkning av kvalitativt gott handelsjärn och stål, stegrades järn- och stålproduktionen i utlandet. Detta återverkade på vårt lands ställning som järnexportör, så att vår andel i världsmarknadens försörjning minskades även om den exporterade kvantiteten kunde hållas uppe och till och med något ökas. Fram till år 1895 var vår egen import av järn obetydlig och höll sig under 40 000 ton och ett värde av cirka 4 milj. kr. per år jämfört med en export av cirka 270 000 ton och ett värde av 35 à 40 milj. kr. Den totala årsproduktionen av tackjärn höll sig vid denna tid uppe i en siffra av cirka 600 000 ton, och det kan alltså sägas, att vårt land var mer än självförsörjande på detta område.

Under 1890-talet tog emellertid exporten av malm från Sverige fart och stegrades från en obetydlighet av några tiotusental till miljontal ton, och detta hade en tydlig inverkan på vårt lands järnimport. Man kan när man läser statistiken över import av järn och export av järnmalm inte gärna komma ifrån det intrycket, att den stora malmexporten menligt återverkade på vårt lands egen järnförsörjning. Och sätter man statistiken över järnexporten sida vid sida med järnimportsiffrorna, så finner man att vi nätt och jämnt kunnat uppehålla status quo i fråga om exporten. En tabell över utvecklingen får följande utseende:

Åren	Import resp. export i medeltal per år av tack- järn, göt, smältstycken, plåtar, stänger och valstråd av järn samt balkar och hörnjärn m. m.		Export av järnmalm i medeltal per år
	Import ton	Export ton	ton
1871/75	22 225	205 325	21 379
1876/80	24 962	204 386	16 635
1881/85	41 202	266 408	28 445
1886/90	39 226	278 127	96 986
1891/95	38 287	262 822	522 024
1896/00	77 949	292 833	1 447 854
1901/05	87 803	300 074	2 540 027
1906/10	128 113	344 989	3 689 451
1911/15	173 163	447 709	5 565 366
1916/20	128 071	366 361	4 392 876
1921/25	141 784	189 722	5 873 013
1926/30	315 360	218 873	8 749 944
1931/35	297 041	168 540	4 891 049
1936/39	607 002	277 413	12 874 079

Som framgår av ovanstående siffror har importen av järn 27-dubblats från åren 1871/75 till åren 1936/39 under det exporten praktiskt taget stått på samma kvantitet, om man undantar rustningskonjunkturen före och under förra världskriget. Särskilt markant blir stegringen av järnimporten under 1890-talets senare del, och den fortsätter sedermera att växa i takt med den från denna tidpunkt växande malmexporten. Från att ha varit ett land med exportöverskott i fråga om järn glida vi över till att ha ett importöverskott. Den stora malmexporten, som till synes tillför landet stora inkomster, har den nackdelen, att vi nödgas ta emot betalningen i form av färdigt järn. Malmexportörerna, staten, grängesbergslaget och andra inhösta goda vinstter, men detta sker på bekostnad av svensk allmänhet och arbetarklass, som går förlustig om arbetstillfällena, som en inhemsk järnproduktion till täckande av det egna behovet skulle ha medfört. Näringslivet inom malmexportprovinserna par preferens, Norrbotten, blir också mera konjunkturbetonat än vad det behövde vara. Nationalekonomiskt kan man sätta frågetecken för spörsmålet, om malmexporten över huvud taget berett oss någon förtjänst alls. Naturligtvis komma malmexportintressenterna och deras vapendragare inför denna frågeställning dragande med det gamla talet om »att malmen måste gå till »kolet», och däri ligger åtminstone för tiden 1890—1925 en viss sanning. Men sedan utvecklingen på det metallurgiska området nått fram till ett stadium, där det blev möjligt att ersätta 45 à 60 procent av det för malmens smältning behövliga bränslet med elektrisk kraft, håller icke längre detta påstående, utan man kan vända på detsamma och med full rätt säga, att den mängd koks som behövs för reduktionsprocessen med lika stor eller

större fördel kan föras till den ort, där malm, elektrisk kraft och andra för produktionen nödvändiga råvaror, såsom kalk, dolomit, mangan och kisel äro att finna. Dessa för en storproduktion av järn behövlige råvaror och naturtillgångar finnas i överflöd inom Norrbotten, och följaktligen borde ansträngningar inriktas på att på ett rationellare sätt än hittills utnyttja dem. Detta är så mycket nödvändigare, som ansträngningarna att vinna en tillfredsställande folkförsörjning inom länet knappast gå att realisera utan att mineraltillgångar och vattenkraft tas i anspråk på ett rationellare sätt än hittills.

Tillkomsten av Norrbottens järnverk är ju ett steg i rätt riktning, och det säger sig självt att norrbottningarna äro glada över att man äntligen kommit över alla de hinder, som rest sig i vägen för en malmförädling inom länet och fått en i och för sig icke obetydlig produktion till stånd. Med hjälp av de 28 milj. kr. som av statsmakterna anvisats kommer man upp till en produktion av 100 000 ton järn eller något däröver, när verket någon gång under 1946 är fullt färdigt utbyggt i enlighet med hittills föreliggande program. Men detta är ändock blott ett embryo till en verklig storproduktion, och det löser på intet sätt sysselsättningsproblemet, eftersom antalet anställda blir obetydligt så länge man icke kommit fram till mera högförädlade produkter än tackjärn, thomasmgöt och elstålgöt. Under diskussionen sistlidne höst sades det från olika håll, att Norrbottens järnverk måste kompletteras med valsverk för att bli konkurrenskraftigt i framtiden. Detta är sannolikt, men det måste ju sägas, att det är ett ganska litet detaljproblem, ty inom ramen för en så blygsam summa som 10 à 15 milj. kr. torde Norrbottens järnverk kunna kompletteras med ett valsverk, som är tillräckligt för att differentiera produktionen så att den kan möta kundernas krav på ett tillfredsställande sätt. I den situation som nu föreligger, då malmexporten ligger nere och de järnverk på kontinenten som förädlat den svenska malmen till stor del äro sönderbombade och ingen kan veta något om dessa järnverks förutsättningar att i framtiden köpa svensk malm, synes det oss påkallat att problemet om en svensk storproduktion av järn upptages till undersökning ur en vidare synvinkel och då icke minst ur synpunkten att göra vårt land självförsörjande i fråga om järn och stål och att därutöver förbättra vår ställning på exportmarknaden. Stora värden stå här på spel, och malm och vattenkraft samt andra naturtillgångar, rätt använda, kunna utan tvivel tillföra såväl Norrbottens län som landet i sin helhet en ökad inre styrka och väsentligt förbättrad folkförsörjning.

Vi äro klart medvetna om att malmexporten ur våra till minst 2 miljarder ton rika tillgångar i Norrbotten skall fortsätta även i framtiden. Men den omständigheten att malmexporten hålles uppe vid en nivå av 5 à 9 milj. ton årligen innebär eller borde icke innebära något hinder för att 1 milj. ton malm eller mera förädlades till järn och stål i Norrbotten, ej heller för att förädlingen fördes fram till järn- och stålmanufaktur av olika slag. En dylik

utveckling skulle på intet sätt vara ofördelaktig för den mellansvenska järnindustrien, utan tvärtom skulle en storindustri av denna art i Norrbotten kunna verksamt stödja mellansvensk industri, som nu klämmas hårt av ämnesleverantörer med monopolställning. Ansträngningarna från visst håll i syfte att förhindra att Norrbottens järnverk kompletterades med thomasverk säger mer än långa tal om den roll monopolbildningen spelar, när det gäller ämnesleveranser till de mindre svenska järnbruken. Vi äro djärva nog att förutspå, att Norrbottens järnverk kommer att få den rollen, att det förhindrar en omfattande järnbruksdöd i mellersta Sverige under den tid, som kommer efter kriget, då järnbruken på kontinenten, i England, Ryssland och USA framträda i högt rationaliserad form och med förmåga att konkurrera ut den svenska industrien, såvida den icke sörjt för en rationellt ordnad ämnesproduktion. Det är den billiga norrbottensmalmen och den billiga vattenkraften därstädes, som böra göras till ett styrkebälte för svensk järnindustri, om den skall stå sig genom efterkrigstidens ekonomiska stormar. Med denna syn på tingen är det självklart, att vi betrakta en forcerad utbyggnad av vattenkraften såsom absolut nödvändig, ty utan riklig tillgång på billig kraft — och i Norrbotten blir kraften billig — kan man icke bygga upp en konkurrenskraftig storindustri på det metallurgiska området.

I samband med underhandlingarna om malmavtalet mellan staten och TGO har vid ett par tillfällen spörsmålet om skapandet av en relativt stor järnindustri i Norrbotten varit på tal, men statsmakterna synas ha försummat att vid avtalets slutande avkräva vederbörande bindande utfästelser, som skulle ha tvingat fram ett realiserande av dessa projekt. Sålunda ordades i en bilaga till 1907 års proposition om malmavtalet om en förädling av norrbottensmalm till en kvantitet av 250 000 ton i syfte att ersätta järnimporten utifrån. Och 1918, då malmavtalet åter var på tapeten, gick man till och med så långt, att man överlät nyttjanderätten till Luossavaara till ett då nybildat »Norrbottens Jernverks Aktiebolag». Meningen var att den fosforfattiga malmen från Luossavaara skulle förädlas till tackjärn i elektriska ugnar i Norrbotten och att tackjärnet sedermera skulle gå till sydligare belägna järnverk för ytterligare förädling. Den fosforrika malmen skulle exporteras och den sammanlagda brytningen från Luossavaara hållas vid 350 000 ton per år, vilket innebar att cirka 200 000 ton fosforfattig malm stod till det nya järnverkets förfogande. Järnverksanläggningen påbörjades också 1918 ute på Svartön på samma plats, där nu Norrbottens Järnverk ligger, men efter några månader avstannade arbetet. Någon återverkan på malmavtalet hade detta icke annat än i så måtto, att en större kvantitet kunde exporteras. Norrbottningarna gingo emellertid miste om den industri, som de haft grundade förhoppningar på.

Den omständigheten att någon hemmamarknadsindustri av betydelse icke kommit till stånd i Norrbotten har på ett mycket olyckligt sätt påverkat skatteunderlaget så snart exportindustrierna drabbats av något bakslag.

Det har talats och skrivits mycket om behovet av en hemmamarknadsindustri, som skulle påverka skatteunderlaget i stabiliserande riktning, men föga har gjorts däråt. Ser man denna sida av problemet mot bakgrunden av den järnimport, som förekommit och som under de fyra sista åren före kriget uppgick till 607 000 ton per år i medeltal, så kan man ju inte gärna komma ifrån att det finns utrymme för en metallurgisk hemmamarknadsindustri även i Norrbotten, ty vilka mängder av arbetstillfällen stå icke att vinna inom ramen för en järnproduktion av denna omfattning.

Så som situationen nu föreligger i fråga om vårt eget lands och världens järnmarknad synes den inbjuda till en kraftig aktion i syfte att förbättra ställningen både inåt och utåt. Det är därför enligt vår mening angeläget, att statsmakterna gå in för en skyndsam och objektiv utredning rörande förutsättningarna att i Norrbotten bygga upp en verkligt stor järnindustri, en industri som får så stor kapacitet, att den kan täcka hela det svenska järnbehov, som vi tidigare fyllt genom import, och därutöver något hundratusental ton för export. Låt oss sikta på en förädling av 1,5 milj. ton malm, d. v. s. 1 milj. ton järn av olika slag eller som det hette i direktiven för 1932 års malmutredning: »en produktion av tackjärn, järnsvamp, handelsjärn och stål». En dylik utredning lagd i händerna på personer, som icke stå bundna av hänsyn till privata intressen, torde bli ett utomordentligt komplement till den efterkrigsplanering, som pågår på skilda områden.

Den viktigaste förutsättningen för att inom en snar framtid i Norrbotten kunna upprätta en metallurgisk storindustri är att det finnes tillgång på elektrisk kraft i riklig mängd och till billigt pris. Porjus kraftverk torde kunna möta den efterfrågan som möter under de närmaste två, tre åren, även om statsmakterna skulle omedelbart vilja bygga flera eltackjärnugnar vid Norrbottens Järnverk. Men för en storproduktion av den storleksordning vi syfta till äro de nuvarande kraftverken otillräckliga och bli det ännu mer, om de krav som ställas från jordbrukets sida på upprättandet av en inhemsk kväveindustri skola realiseras. Vattenfallsstyrelsen har ju också insett detta och i en framställning till investeringsberedningen anhållit, att 2,3 milj. kr. skulle upptagas på beredskapsstat för påbörjande av förberedelsearbeten för utbyggnaden av Harsprånget i Lule älv. Enligt vårt sätt att se är det en brådskande angelägenhet att öka kraftproduktionen i Norrbotten, och följaktligen borde anslag till utbyggande av Harsprånget upptagas i de ordinärie utgifterna för kapitalökning i nästa budgetårs stat och då till ett vida större belopp än som vattenfallsstyrelsen äskat. I ett yttrande över en motion till 1944 års riksdag angav vattenfallsstyrelsen kostnaderna för Harsprångets utbyggande till 79 milj. kr., vilket omräknat blir cirka 320 kr. per kilowatt. Det torde sålunda vara obestriddigt, att det ingenstädes är möjligt att få fram kraften till billigare pris eftersom utbyggnadskostnaderna vid de hittills under kriget uppbyggda kraftverken hållit sig åtskilligt över 500 kr. per kilowatt. För tillkomsten av en elektro-

kemisk industri är billig kraft ett grundvillkor, och hur än framtiden kan gestalta sig, så måste det vara fördelaktigt för det svenska samhället att utnyttja den naturliga kraftkälla som vattenkraften är. Och det måste alltid vara bättre att ligga ett par år före behoven än att ligga på efterkälken med kraftverksbyggandet.

Med stöd av det ovan anförda hemställa vi vördsammast,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsamt och objektiv utredning rörande möjligheterna att snarast möjligt, med utnyttjande av malmer, vattenkraft och andra naturtillgångar inom Norrbotten, utvidga malmförädlingen därstädes och att föra densamma fram till en högre grad än nu är fallet, t. ex. till billets, platiner, handelsjärn och stål samt även manufaktur av olika slag och till en myckenhet, som gör vårt land oberoende av import och därtill gör det möjligt att återvinna något av den ställning Sverige tidigare intog på exportmarknaden, samt

att riksdagen till utbyggande av Harsprånget i Lule älv under utgifter för kapitalökning för budgetåret 1945/46 måtte anvisa ett investeringsanslag av kr. 5 000 000.

Stockholm den 18 januari 1945.

O. W. Lövgren.

K. G. Viklund.

J. O. Gavelin.

Ivar Jansson,
Kalix.

Märta Boman.

Lars E. Andersson
i Hedensbyn.